

АЛТ ХӨТӨЛБӨРИЙН ХЭРЭГЖИЛТЭЭС ҮҮССЭН СӨРӨГ ҮР ДАГАВАРУУД (БОАЖЯ -наас ирүүлсэн мэдээлэлд үндэслэн бэлтгэв)

Д. Мягмарцэрэн

Уул уурхайн үйлдвэрлэлийн эрчимтэй үйл ажиллагаа нь хүрээлэн буй орчинд тодорхой хэлбэрээр сөрөг нөлөө үзүүлж, үүсмэл өөрчлөлтийг бий болгож байгаа нь, байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх асуудалд онцгойлон анхаарах шаардлагатайг харуулж байна.

1991 онд Засгийн газраас “Алт” хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлснээр 2005-2006 оны алт олборлолт 1991 онтой харьцуулбал 28 дахин өссөн байна. Гэвч Төв аймгийн Заамар, Баянхонгор аймгийн Баян-Овоо, Бөмбөгөр, Галуут, Сэлэнгэ аймгийн Ерөө, Архангай аймгийн Цэнхэр сумдын нутагт хэдэн зуун гектар газар, газрын хэвлий эвдэгдэж, онгойсон нүх, овоолсон шороотой үлджээ.

“Алт” хөтөлбөр хэдийгээр байгалийн баялагийг эргэлтэнд оруулж, улсын эдийн засагт түлхэц өгсөн боловч, түүний улмаас мал аж ахуй, газар тариалан, экологид учруулсан хохирлыг одоогоор тооцож тодорхойлоогүй бөгөөд уг хөтөлбөрт алт олборлосноор байгаль орчин, экологид учруулах сөрөг үр дагавар, хохирлыг тооцоогүй, эвдэрч сүйдсэн газар, газрын хэвлийг нөхөн сэргээх талаар огт тусгаагүй байна.

Уул уурхайн үйлдвэрлэл эрчимтэй явагдаж эхэлснээс хойшхи хугацаанд ойролцоогоор 14565 га газрыг эвдрэлд оруулснаас гар аргаар ашигт малтмал олборлогчдын үйл ажиллагаанд 1000 гаруй га газар өртсөн тойм судалгаа гарч байна. Үүнээс 2008 он хүртэл нийт 3386.6 га газарт техникийн нөхөн сэргээлтийн ажил хийж, нөхөн сэргээлт хийгдээгүй байгаа 10000 орчим га газар байна.

2007 оны байгаль орчныг хамгаалах талаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний тухай тайланг 124 аж ахуйн нэгж байгууллага ирүүлж, тэдгээр тайланд аймаг, орон нутгийн БОА, МХГ-ын гаргасан дүгнэлтээр 1158.5 га газарт техникийн нөхөн сэргээлт, 958.3 га газарт биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн нь тухайн жилд эвдэрсэн газрын 90 гаруй хувьд нөхөн сэргээлт хийгдсэн байгаа юм.

2008 оны байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр батлуулсан 243 аж ахуйн нэгж, байгууллага байгаагаас нийт 1335.3 га газар олборлолтод өртөж, түүний 1216.57 га газарт техникийн нөхөн сэргээлт, 1064.28 га газарт биологийн нөхөн сэргээлт хийхээр төлөвлөгөө батлуулан ажиллав. Эдгээр байгууллагууд нь нийт 956.07 сая төгрөг, 100000 ам.доллар төвлөрүүлээд байна.

Гэвч үүний зэрэгцээ нөхөн сэргээлт хийгдээгүй орхигдсон талбайнууд нэлээд их байна. Давхардсан тоогоор 30.0 га-аас их талбайд нөхөн сэргээлт хийгээгүй нийт нөхөн сэргээлт хийх талбайн 83% буюу 57 лицензийн талбай, 50 га-аас их талбайд нөхөн сэргээлт хийгээгүй нийт нөхөн сэргээлт хийх талбайн 77% буюу 37 лицензийн талбай, 80 га-аас их талбайд нөхөн сэргээлт хийгээгүй нийт нөхөн сэргээлт хийх талбайн 68% буюу 20 лицензийн талбай байна.

Зөвхөн 1999 оноос хойш шороон ордын алтыг олборлосноос улсын хэмжээгээр нийт 276 сая шоометр газрын хэвлийг эвджээ. Тойм судалгаагаар 1990-1998 он хүртэлх хугацаанд 100-120 сая шоометр газрын хэвлий эвдрэлд өртсөн урьдчилсан тооцоо гарч байна. Ихэнх алтны шороон ордууд голын хөндийд байрладаг тул голын гольдрилыг түр өөрчлөх тохиолдол гарч байна. Одоогоор голын гольдрилыг өөрчлөхийг хориглосон байгаа бөгөөд хууль гарахаас өмнө өөрчлөгдсөн гольдрил, голын ай савд үйл ажиллагаа явуулсан ашигт

малтмалын үйл ажиллагаанаас голын экологид үзүүлсэн нөлөөллийн хэмжээг Дээд судалгааны хүрээлэнгээс 2006 онд “Алт олборлох явцад ширгэсэн голуудыг сэргээх” төслийн хүрээнд шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр судласан байна. (судалгааны товч тайланг хавсаргав) Судалгаанд ямар учраас алт олборлолт нь гол усыг ширгээж байгаа талаар тодорхой тайлбарлахын зэрэгцээ өнөөгийн нөхөн сэргээлтийн арга ажиллагаа тэр бүр оновчтой байж чадахгүй, хөрөнгө мөнгө дэмий үрсэн, нүд хуурсан үйл ажиллагаа болохыг баримттайгаар дурьдсан байна.

Иймээс нөхөн сэргээлтийн талаарх бодлогын түвшний арга хэмжээнүүдийг шинэчлэх, засаж залруулах, нөхөн сэргээлтийг үр дүнтэй, оновчтой болгох, экологийн хохирлыг тооцох зэрэгт шинжлэх ухааны үндэслэлтэй арга зүйг боловсруулах чухал шаардлагатай болж байна.

Энэхүү судалгаа мэдээлэлд Улсын Мэргэжлийн Хяналтын Ерөнхий Газраас ирүүлсэн нөхөн сэргээлтийн талаарх тайлан болон нөхөн сэргээлтийн талаар Байгаль Орчин Аялал Жуулчлалын Яамнаас авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний тайлан зэргийг хавсаргав. Бусад төрийн болон төрийн бус байгууллагуудаас мэдээлэл хүссэн боловч энэ талаарх мэдээлэл, тоо, баримтууд хэт ихээс тодорхой заагдсан хугацаанд ирүүлж амжаагүй болно.

